

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

**ANALIZA OSTVARENIH REZULTATA
POSLOVANJA SUBJEKATA U PRIVREDI I
DRUŠTVENIM DJELATNOSTIMA FBiH U 2005.**

- SKRAĆENA VERZIJA -

FEDERALNI ZAVOD ZA PROGRAMIRANJE RAZVOJA

Alipašina 41 71000 Sarajevo

tel. +387 33 667272 fax: +387 33 212625

web stranica: www.fzzpr.gov.ba

e-mail. info@fzzpr.gov.ba

---

25. april 2006.

SADRŽAJ:

UVODNE NAPOMENE	3
1. OBNOVA REKONSTRUKCIJA	3
2. INVESTICIJE	4
3. PRIVATIZACIJA	4
4. ZAPOSLENOST I ZAPOSŁJAVANJE	5
5. POLITIKA PLAĆA	6
6. FISKALNA POLITIKA, BUDŽET I JAVNI RASHODI	7
7. MONETARNO – KREDITNA POLITIKA	8
8. TRŽIŠTE I CIJENE	9
9. EKONOMSKI ODNOSI S INOZEMSTVOM	10
9.1. ROBNA RAZMJENA BIH I FBIH	10
9.2. DIREKTNA STRANA ULAGANJA	11
9.3. VANJSKI DUG BIH	12
9.4. GRAĐEVINSKI RADOVI U INOZEMSTVU	12
9.5. DETAŠMANI	12
9.6. LOHN POSLOVI	13
10. PRIVREDA	13
10.1. ENERGIJA, RUDARSTVO I INDUSTRIJA	13
10.2. POLJOPRIVREDA	15
10.3. VODOPRIVREDA	16
10.4. ŠUMARSTVO	17
10.5. GRAĐEVINARSTVO, PROSTORNO UREĐENJE I OKOLIŠ	18
10.6. PROMET I KOMUNIKACIJE	18
10.7. TRGOVINA	20
10.8. UGOSTITELJSTVO I TURIZAM	21
11. DRUŠTVENE DJELATNOSTI	22
11.1. OBRAZOVANJE I NAUKA	22
11.2. KULTURA I SPORT	22
11.3. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA STANOVNIŠTVA	23
11.4. SOCIJALNA I DJEČIJA ZAŠTITA	23
11.5. STANOVNIŠTVO, RASELJENE OSOBE I IZBJEGLICE	24
11.5.1. Stanovništvo	24
11.5.2. Raseljene osobe i izbjeglice	24
11.6. PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE	25
11.7. BORAČKA I INVALIDSKA ZAŠTITA	25
12. FORMIRANJE I RASPODJELA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA	26

UVODNE NAPOMENE

Analiza je pripremljena u skladu sa Programom rada Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2006.godinu. Analizom je obuhvaćeno poslovanje subjekata u oblasti privrede i društvenih djelatnosti u 2005.godini, sa kratkim naznakama poslovanja u 2004. i ranijim godinama. U Analizi su, pored ostalog, obrađena slijedeća poglavlja: Obnova, rekonstrukcija i investicije; privatizacija; zaposlenost i zapošljavanje; fiskalna politika; budžet i javni rashodi; ekonomski odnosi sa inozemstvom i formiranje i raspodjela bruto domaćeg proizvoda (GDP-a). Cilj Analize je da posluži kao stručna i analitičko-dokumentaciona osnova za mjere ekonomske politike u FBiH za 2006. godinu, koje nisu rađene kao poseban dokumenat, nego su samo neki elementi sadržani u Programu Vlade FBiH za 2006.godinu.

1. OBNOVA REKONSTRUKCIJA

Proces obnove i rekonstrukcije FBiH počeo je usvajanjem **Programa prioritetne rekonstrukcije i obnove BiH** od 1996. do 1999. godine na Drugoj donatorskoj konferenciji održanoj u Briselu, aprila 1996. godine. Ovaj program je bio temeljni dokument za angažman međunarodne zajednice u sektoru obnove i rekonstrukcije i zasnovan je na iskustvima drugih zemalja pogođenim ratom, ali i prioritetnim potrebama Bosne i Hercegovine. Osnovni cilj navedenog programa bio je brza fizička rekonstrukcija u mnogim sektorima, ali uz istovremeno ispunjenje tri bitna preduvjeta: a) sveobuhvatne makroekonomske reforme radi stvaranja stabilnog ekonomskog okruženja, b) stvaranje transparentnog i stimulativnog pravnog sistema i jačanje vladinih institucija osposobljenih za njegovo provođenje i c) osiguranje odgovarajućeg nivoa međunarodne pomoći i njena efikasna implementacija.

Obnova BiH je najveći zajednički ekonomski projekat međunarodne zajednice, u kojem je učestvovalo preko 50 zemalja i 30 međunarodnih organizacija, te oko 400 nevladinih organizacija iz velikog broja zemalja. Ukupna vrijednost Programa je 5,1 milijardi USD, od čega je 3,7 milijardi USD namijenjeno za obnovu FBiH. U ovaj iznos su, pored troškova za fizičku obnovu i rekonstrukciju, uključeni i troškovi tzv. Civilne implementacije, kao što su finansiranje institucija međunarodne zajednice u BiH (OHR, OSCE, IPTF i dr.), troškovi pripreme i održavanja izbora i sl.

Na **pet donatorskih konferencija** održanih u Briselu, obećano je izdvajanje 5,3 milijardi USD za potrebe obnove i rekonstrukcije BiH, od čega na Petu donatorsku konferenciju otpada 1,050 milijardi USD. Prema podacima Federalnog ministarstva finansija, u periodu od 01.01.1996. do 31.08. 2005. godine međunarodna zajednica je osigurala 6.944,28 mil. KM. za finansiranje 5420 projekata obnove i rekonstrukcije u FBiH. Za finansiranje 3.404 projekta korištena su bespovratna donatorska sredstva, dok je kreditima finansirano 2.016 projekata. Od osiguranih sredstava je realizirano 6.943,45 mil. KM. ili 99,98%. Od ukupne realizacije, na donacije se odnosi 5.148,11 mil. KM ili 77,14%, a na kredite 1.795,33 mil. KM, ili 25,68%. Donatorska sredstva su realizirana u stoprocentnom iznosu, dok je iz kredita potrošeno 99,95% osiguranih sredstava.

2. INVESTICIJE

Dosadašnja post-ratna ulaganja bila su usmjerena, najvećim dijelom na obnovu infrastrukture. Skoro cjelokupna investiciona aktivnost u proteklom periodu oslonjena je na vanjsku donatorsku pomoć i kredite -zbog nedostatka vlastitih sredstava u privredi za investiranje. Neznatna su bila ulaganja donatorskih sredstava u pokretanje proizvodnje.

U periodu od 2000. do 2004. godine ostvarivane su slijedeće **stope investiranja**: u 2000. godini iznose 23%, 2001. godini 21%, 2002. godini 23%, 2003. godini 23% i 2004. godini 24%. U obimu ostvarenih investicija po područjima privrede u 2004. godini prednjačili su: prerađivačka industrija (506,8 miliona KM ili 24,5%), trgovina na veliko i malo (423,3 miliona KM ili 20,5%), saobraćaj, skladištenje i veze (261,5 miliona KM ili 12,7%).

U ostvarenim investicijama **po karakteru izgradnje** u 2004. godini dominantno mjesto imalo je proširenje, rekonstrukcija i modernizacija, zatim izgradnja novih kapaciteta i održavanje nivoa postojećih kapaciteta.

Sa stanovišta **tehničke strukture investicija**, treba istaći da su prije rata građevinski objekti imali prevagu nad opremom sa montažom. Međutim, u 2004. godini je obrnuta situacija. Najveće učešće u ukupno ostvarenim investicijama odnosi se na strojeve, opremu i transportna sredstva (52%), zatim na građevinske radove (44%) i ostalo (4%).

U strukturi **izvora finansiranja** isplaćenih investicija FBiH u 2004. godini, po SKD u iznosu od 1.971,8 miliona KM, najviše učestvuju sredstva iz sopstvenih izvora (61%), finansijski krediti (23%), zatim udružena sredstva (3%), finansijski lizing (3%), sredstva fondova i budžeta (2%) i sredstva iz ostalih izvora (8%).

3. PRIVATIZACIJA

U okviru ukupnog procesa ekonomske tranzicije privatizacija državne imovine predstavlja najvažniji zadatak pridruživanja i uključivanja BiH u evropske integracije. U FBiH još uvijek je dominantno državno vlasništvo. Privatizacijskim zakonima prihvaćen je **modul masovne (certifikacijske privatizacije)**. Dodjelom certifikata građanima, date su početne pozicije svakom pojedincu za ostvarenje privatnog vlasničkog udjela u raspoloživom državnom kapitalu. Federacija BiH utvrdila je pet, a evidentirala potraživanja iz četiri osnova, i to: opća potraživanja, stara devizna štednja, razlika neisplaćenih penzija i potraživanja iz osnova neisplaćenih plaća pripadnicima oružanih snaga (Armija BiH, HVO i Policije).

U periodu od 1999. godine do 31. 12. 2005. godine od 1450 preduzeća planiranih za privatizaciju, postupak privatizacije pokrenut je za 1.328 preduzeća (91,58%). Ukupno je **završena privatizacija** za 1.032 preduzeće ili 71,17%. Metodom male privatizacije potpuno je privatizirano 258 preduzeća (80,12% od planiranog), metodom tendera 323 preduzeća (78,58%), a metodom JPD je 100% privatizirano 451 preduzeće (43,74%). Od ukupno emitovanih 16 milijardi certifikata utrošeno je 10,7 milijardi ili 67%. Od preostale 5,3 milijarde neiskorištenih certifikata

2,1 milijardu nisu raspoloživi zbog više razloga (dupla registracija u FBiH i RS, blokirani kao „mrtvi“, dupli matični broj, nije registrovan prijem prvog izvoda). Od raspoloživih certifikata u iznosu 3,2 milijarde KM građani će još jedan manji dio na svojim JRG potrošiti za otkup stanova i učešće u maloj i velikoj privatizaciji. Procjena je da će ostati neiskorišteno oko 15% certifikata što se može smatrati dobrim rezultatom. Rok za utrošak certifikata je 30. 06. 2007. godine.

Ostvareni **prihodi od privatizacije** iznose 8,9 milijardi KM, od čega se na certifikate odnosi 8,5 milijardi KM i na gotovinu 0,4 milijarde KM. Pored ovih prihoda, značajan efekat predstavljaju ugovorene investicije u iznosu od 1,1 milijardu KM, od čega se na strane investicije odnosi 424 miliona KM ili 37,8% ukupnih investicija. U FBiH strani investitori kupili su 55 preduzeća uz zadržavanje uposlenih (6.682 radnika) i otvaranje oko 2.000 novih radnih mjesta.

U postupku **male privatizacije** je od 1999. godine do 31. 12. 2005. godine, osim što je prodato 258 cijelih tzv. „malih“ preduzeća, prodato je i 2.387 predmeta koja su imovina preduzeća, dijelovi preduzeća, dionice ili udjeli preduzeća. Ukupno ugovorena prodajna cijena za sve predmete prodane u maloj privatizaciji je 424.366.154,13 KM, od čega je 232.432.780,37 KM u certifikatima, a ostvarena gotovima 191.933.373,76 KM.

Kako su sredstva ostvarena prodajom preduzeća prihod kantona i Federacije, a prihod od prodaje imovine u postupku male privatizacije je prihod preduzeća, od pomenutog iznosa gotovine, iznos od 30.200.123 KM je prihod kantona/Federacije, dok su iznos od 161.733.250,51 KM oprihodovala preduzeća.

U masovnoj privatizaciji nisu se prodavale javne i komunalne kompanije. Svaka druga kompanija prodana u masovnoj privatizaciji bila je većinsko vlasništvo građana i PIF-ova, koji nemaju novca da otplate dugove i pokrenu proizvodnju. Usvojeni Zakon o stečaju i zakon o likvidaciji ne provode se uspješno.

4. ZAPOSLENOST I ZAPOŠLJAVANJE

Zaposlenost i dalje predstavlja jedan od najvećih problema u F BiH, o čemu najbolje govori **broj nezaposlenih** osoba na kraju 2005. godine - 347.478 osoba. Nizak stepen zaposlenosti i nedostatak finansijskih sredstava za obnovu i razvitak privrede, ukazuju na to da će problem zapošljavanja i nezaposlenosti biti težak i dugotrajan proces.

U 2005. godini ukupan **broj zaposlenih** u FBiH, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, iznosio je 388.418 lica. U periodu od 1999. do 2005. godine broj zaposlenih smanjen je za 19.336 radnika. Kada se posmatra kretanje zaposlenih po godinama u FBiH uočava se da je najveće smanjenje radnika bilo 2002. u odnosu na 2001. (13.067), a najmanje 2000. u odnosu na 1999. godinu (3.054).

Analiza zaposlenih radnika prema područjima značajna je iz više razloga. Ona pokazuje koje područje najviše doprinosi zaposlenosti. Na osnovu analize može se zaključiti koje su djelatnosti propulzivne i na koje se može računati u budućem zapošljavanju. U FBiH prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto u zaposlenosti (84.720 ili 21,8%), zatim trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i

motocikla, te predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo (53.124 ili 13,7%), javna uprava i odbrana (47.233 ili 12,2%). Ove tri oblasti zapošljavaju skoro 50% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH.

Nivo zaposlenosti u 2005. godini dostigao je 61,6% nivoa zaposlenosti iz 1991. godine. **Stepen zaposlenosti** u 2005. godini u FBiH iznosio je 13,6%. Nezaposlenost je trenutno jedan od najvećih problema sa kojima se suočava FBiH. Ovaj problem se može ublažiti značajnijim obimom investicija, ali i drugim mjerama (rast fizičkog obima industrijske proizvodnje, prometa i usluga; eliminisanjem ili svođenjem na minimum „rada na crno“; usmjeravanjem dijela sredstava ostvarenih privatizacijom, uređenjem tržišta rada; otvaranjem javnih radova i dr.).

Broj nezaposlenih u FBiH u 2005. godini iznosio je 347.478 lica. U 2005. godini broj nezaposlenih se povećao za 85.685 lica u odnosu na 1999. godinu.

Najveće učešće broja nezaposlenih osoba odnosi se na KV spremu (37,0%); NKV (32,9%); SSS (22,5%); PKV (3,2%); VSS (1,8%); VŠS (1,4%) i ostalih (1,1%). Najveći broj nezaposlenih evidentiran je u Tuzlanskom kantonu (84.085); Zeničko-Dobojskom (67.952) i Sarajevskom (67.537).

Poseban problem u zapošljavanju i dalje predstavlja „**rad na crno**“, iako se čine značajni naponi na suzbijanju ovakvog načina rada. Glavne karakteristike ovakvog rada su da nije zaključen ugovor o radu sa zaposlenim u skladu sa Zakonom o radu, i s tim u vezi ne uplaćuju se ni doprinosi za penzijsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje. Na taj način se direktno oštećuju fondovi iz kojih se finansiraju ugrožene kategorije stanovništva, a prije svega, nezaposleni i penzioneri.

Stopa nezaposlenosti u FBiH u 2005. godini iznosila je 47,2%. Stopa nezaposlenosti iz godine u godinu raste, i ovaj rast će u narednom periodu biti još snažniji zbog privatizacije.

5. POLITIKA PLAĆA

Rast prosječnih plaća u FBiH za 2005. godinu uvjetovan je najvećim dijelom ostvarivanjem bruto domaćeg proizvoda (GDP). **Prosječna neto plaća** po zaposlenom radniku u FBiH u 2005. godini iznosila je 557 KM, odnosno ostvaren je nominalni rast u odnosu na 2004. godinu od 4,5%. Prosječna neto plaća u RS u 2005. godini iznosila je 464 KM, odnosno ostvaren je nominalni rast u odnosu na 2004. godinu od 9,9 %. Primjetan je i trend smanjenja razlika u plaćama između FBiH i RS (u 2000. godini FBiH imala 49,0% veće plaće od RS, a 2005. godine 20,0%). Napominje se da je prosječna neto plaća po zaposlenom u BiH u 1990. godini iznosila 483 KM, znači sadašnje plaće u FBiH su veće u odnosu na predratni period za 15,3%. Plaće koje se isplaćuju posljednjih godina u FBiH u većini slučajeva nisu rezultat rada (produktivnosti). Na osnovu podataka o prosječnim plaćama po područjima u 2005. godini plaće se kreću od 370 KM u građevinarstvu do 1.130 KM u finansijskom posredovanju.

Znatne oscilacije u 2005. godini uočavaju se u visini plaća po kantonima. Najveći iznos plaća ostvaren je u Sarajevskom kantonu (694 KM),

Hercegovačko-neretvanskom kantonu (637 KM), dok je najniža plaća ostvarena u Zeničko-Dobojskom kantonu (445 KM).

Korpa potrebnih proizvoda (53 najvažnije životne namirnice) za preživljavanje četvoročlane porodice u FBiH u 1999. godini iznosila je 428 KM, a u 2005. godini 455 KM.

Korpa potrebnih proizvoda u 2005. godini bila je najskuplja u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (492 KM), a najmanja u Bosansko-podrinjskom kantonu (418 KM).

Zbog izraženih gubitaka u poslovanju privrednih subjekata, značajne i kontinuirane nelikvidnosti, velike zaduženosti, kao i iz drugih razloga većina subjekata, bilo da se radi o državnom ili privatnom sektoru, imaju **neredovite isplate** ličnih dohodaka. Nereditovost isplata plaća ima za posljedicu neurednu ili sa velikim zakašnjenjem isplatu doprinosa fondovima, posebno penziono-invalidskom i zdravstvenom fondu. Uvezivanje staža radnicima ne samo da je postao problem radnika i preduzeća u kojima su uposleni nego je to problem od državnog značaja. I pored toga što je zakonodavac omogućio da se poslodavac, odnosno Zavod PIO, sporazumno dogovore o reprogramiranju ovih obaveza za narednih šest mjeseci, i dalje je ovaj problem itekako aktuelan.

6. FISKALNA POLITIKA, BUDŽET I JAVNI RASHODI

Fiskalna politika jedna je od osnovnih pokretača za ostvarivanje općih makroekonomskih ciljeva. U Bosni i Hercegovini, fiskalna politika kao poluga uspješnog ekonomskog sistema, utoliko je složenija što direktne ovlasti za njeno uređivanje i vođenje nisu na nivou države, nego su na entitetskom nivou. U proteklom periodu harmonizacija fiskalnih politika i administracije u BiH bila je ključni cilj, a posebno zbog činjenice da je to uvjet za približavanje ka priključenju EU, koji zahtjeva implementaciju fiskalnih reformi.

U cilju jačanja fiskalnog sistema u maju 2005. godine uspostavljeno je **Fiskalno vijeće BiH**. U toku je izrada Zakona o fiskalnom vijeću BiH, koje će između ostalog definirati organizaciju, način odlučivanja i kaznene odredbe za budžetske korisnike koji ne postupe po odlukama ovog vijeća.

Uspostavom **Uprave za indirektno oporezivanje** ostvaren je značajan napredak u harmonizaciji poreskih režima FBiH i RS, a očekuje se i postizanje znatnog poboljšanja poreske administracije i stepena poštivanja poreskih obaveza. Ova uprava je, spajanjem entitetskih carinskih uprava, uspostavljena u januaru 2004. godine postala nosilac odgovornosti za uvođenje PDV-a. Iako je rano procjenjivati uticaj reforme carina, može se konstatirati da postoje indicije da se ubiranje prihoda od carina odvija bolje nego što je očekivano.

U skladu sa Srednjoročnom razvojnom strategijom BiH ključni cilj fiskalne reforme u FBiH je **smanjenje javne potrošnje na održiv nivo**, obzirom da nivo vanjske donatorske podrške opada. Srednjoročni okvir rashoda i Dokument okvirnog budžeta smatraju se ključnim instrumentima u realizaciji ovih mjera. U skladu s tim, prisutne su pozitivne tendencije stalnog pada učešća javnih prihoda u GDP-u tako da

je taj procenat od 49,8% u 2000. smanjen na 48,7% u 2004. godini, a predviđa se da će i dalje padati (do 2007. godine na 43,6%)¹.

U 2005. godini u FBiH **javni prihodi budžeta** na svim nivoima, koji iznose 4.469 miliona KM, raspoređeni su na sljedeći način: 23% federalnom budžetu, 32% kantonalnim budžetima, 7% općinama, 35% fondovima i preostalih 3% ostalim korisnicima. Najveći dio javnih prihoda vanbudžetskih fondova u 2005. godini ostvaren je po osnovu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje u iznosu 867,0 miliona KM i zdravstveno osiguranje 631,7 miliona KM, a za osiguranje od nezaposlenosti 95,7 miliona KM. Ostvareni ukupni prihodi federalnog budžeta iznose 1.033,1 milion KM. Javni prihodi kantona u periodu od 2001. do 2005. godine rasli su po prosječnoj godišnjoj stopi od 8,2%. Pri tome, najbrži rast prihoda bilježi se u Bosansko podrinskom (11,9%), kantonu, Srednjobosanskom (10,5) i TZ (9,4%) i Zeničko dobojskom kantonu. (8,9%). Najniži rast, odnosno opadanje javnih prihoda, bilježe sljedeći kantoni: Posavski i Kanton 10.

Ukupni **javni rashodi** u Federaciji u 2005. godini iznose 1.031,9 miliona KM. Javni izdaci ostvareni su za 1,2 mil. KM manje u odnosu na ostvarene javne prihode. Imajući u vidu strukturu rashoda federalnog budžeta može se reći da je budžet najvećim dijelom potrošnog karaktera. Svega 4,4% rashoda budžeta odnosi se na podsticaje poljoprivredi, industriji, rudarstvu i veterinarstvu, što je nešto više u odnosu na 2000. godinu

U cilju pronalazjenja modela buduće saradnje sa EU u oblasti fiskalne politike u BiH pripremiće se ekonomsko fiskalni programi BiH početkom 2006. godine. Potrebe definirane u ovom programu mogu biti osnova za dobijanje finansijske pomoći EU.

7. MONETARNO – KREDITNA POLITIKA

Centralna banka je jedina ovlaštena institucija za monetarnu politiku i emisiju novca u BiH. U saradnji sa Agencijom za bankarstvo FBiH i Agencijom RS obavlja kreiranje i provođenje monetarno – kreditne politike. Konvertibilna marka, sa međunarodnom oznakom „BAM“, potpuno je pokrivena deviznim sredstvima omogućavajući **stabilnost kursa**, što je glavni princip „Currency Boarda“ (Valutnog odbora).

Period od 2000. do 2005. godine karakterizira kvalitetno jačanje **pravnog okvira za bankarski sektor**, kao i regulatorne i supervizorske uloge bankarskih agencija. Zakonski i podzakonski okvir za poslovanje banaka u FBiH su konzistentni međunarodnim standardima.

Kreditna politika je u nadležnosti komercijalnih banaka koje su u privatnom i dominantno stranom vlasništvu (70%). Bankarski sistem BiH, krajem 2005. godine, čine 33 banke (FBiH 24 banke, a RS 9 banaka). Prema strukturi vlasništva u FBiH u privatnom i pretežno privatnom vlasništvu je 18 banaka ili 75%. Privremenu upravu na dan 31. 12. 2005. godine imalo je pet banaka: Poštanska banka BiH d.d. Sarajevo, Hercegovačka banka d.d. Mostar, UNA banka d.d. Bihać, Ljubljanska

banka d.d. Sarajevo i Privredna banka d.d. Sarajevo. Dozvolu za obavljanje unutrašnjeg platnog prometa imele su 24 banke. Smanjenje broja banaka uzrokovano je sukcesivnim povećanjem osnivačkog cenzusa, uvođenjem novih standarda u radu banaka, kao i sve kvalitetnijim nadzorom nad radom banaka. Ovo je uticalo na prestrujavanje, konsolidaciju i uspješan rad bankarskog sektora. Okrupnjavanje bankarskog sektora bilo je naročito intenzivirano u drugoj polovini 2005. godine.

U narednom periodu treba ubrzati aktivnosti na **okončanju privatizacije preostalih državnih banaka**. U politici kreditiranja treba davati veću podršku malim i srednjim preduzećima, te u što je moguće većoj mjeri uticati na preispitivanje i dalje smanjivanje visine kamatnih stopa. Neophodno je nastaviti sa daljnjim okrupnjavanjem banaka, povećavanjem kapitala, rastom štednje i stvarati uslove za što efikasnije funkcionisanje tržišta kapitala. Također, treba preduzeti aktivnosti na unapređenju saradnje između entitetskih agencija za bankarstvo.

8. TRŽIŠTE I CIJENE

Tržište BiH je vrlo malo i nerazvijeno. Rat i posljedice rata učinile su ga u dobroj mjeri neorganiziranim. Pored izgubljenih svjetskih tržišta, skoro da je izgubljeno i tržište bivše Jugoslavije. Problem koji danas dominira na tržištu FBiH jeste šverc, utaja poreza, carina, neadekvatna kontrola granica, neefikasna unutrašnja kontrola, crno tržište rada, korupcija i dr. što ima za posledicu velike razmjere siive ekonomije. Za tržište, mada je roba većinom uvoznog porijekla, može se reći da je relativno dobro snabdjeveno. Istina, zbog „pukotina“ na granici sa susjedima, ulaz odnosno izlaz robe u i iz BiH nije pod potpunom kontrolom. Znatno osiromašuje budžet federalnih organa. Čine se naponi na boljoj snabdjevenosti tržišta, eliminisanju roba sumnjivog porijekla i kvaliteta i uređivanju odnosa na tržištu.

Novi ekonomski sistem utemeljen na tržišnim principima, u FBiH podrazumijeva potpunu transformaciju, dosadašnjeg finansijskog sistema. Tržište kapitala je dio finansijskog tržišta i nalazi se u početnoj fazi razvoja. Razvoj tržišta kapitala je u zemljama u tranziciji dominantno uvjetovan modelom privatizacije. Kao ograničenje razvoju tržišta kapitala ispoljava se: politička situacija u zemlji, pravna sigurnost i ekonomski faktori. Politička situacija u zemlji se ispoljava kao relativno izraženiji ograničavajući faktor razvoja tržišta kapitala.

Cijene već duži period pokazuju stabilnost. Uvođenjem currency board-a u BiH ostvarena je stabilnost valute što se u velikoj mjeri odrazilo i na stabilnost cijena.

Cijene na malo u 2005. u FBiH u odnosu na 2004. godinu su više za 3,0%, a u 2004. u odnosu na 2003. godinu su manje za 0,3%. Cijene proizvođača industrijskih proizvoda u 2005. u odnosu na 2004. godinu su manje za 0,6%, a u 2004. u odnosu na 2003. godinu su više za 2,3%. Do porasta cijena na malo je došlo zbog povećanja cijena naftnih derivata na svjetskom tržištu.

U 2006. godini cijene na malo, odnosno stopu inflacije treba držati u okvirima najviše do 5,0% na godišnjem nivou. Vlada FBiH držeći se ovog načela će pravovremeno reagirati odgovarajućim mjerama prilikom formiranja i kontrole cijena,

ukoliko bi došlo do iskakanja cijena i inflacije iz utvrđene politike. Unapređenje odnosa na tržištu zahtijeva zajedničko djelovanje svih mehanizama privrednog, pravosudnog i institucionalnog sistema BiH, entiteta i kantona.

9. EKONOMSKI ODNOSI S INOZEMSTVOM

Vanjskotrgovinska i carinska politika su, prema Ustavu, u nadležnosti institucija BiH. Odredbe u Zakonu o vanjskotrgovinskoj politici BiH su vrlo slične onima iz modernih tržišnih ekonomija, bazirane na slobodi protoka roba i usluga. Izuzetno, i samo kao privremene mjere, data su ovlaštenja Vijeću ministara BiH da uvede određena ograničenja na cijeloj teritoriji BiH, i to u slučajevima zaštite legitimnih interesa zemlje. Prema ovom Zakonu strana pravna i fizička lica u prometu roba i usluga izjednačena su sa domaćim rezidentima.

Bezcarinski robni promet u regionu je jedan od ciljeva Pakta o stabilnosti i EU. Ugovore o slobodnoj trgovinskoj razmjeni Bosna i Hercegovina ima sa Hrvatskom, SCG, Makedonijom, Albanijom, Rumunijom, Bugarskom, Turskom i Moldavijom. Sama činjenica da je tržište BiH malo upućuje na potrebu vođenja liberalne vanjskotrgovinske politike. Daljnja **liberalizacija spoljnotrgovinskog režima** u regiji treba ostati prioritet BiH zajedno sa stvaranjem pretpostavki za integraciju u tržište EU. Međutim liberalizacija trgovine ima negativan uticaj na trgovinski deficit, a nepokrivenost uvoza izvozom je jedan od najznačajnijih problema sa kojima se BiH suočava, tako da je smanjenje uvoza i agresivno povećanje izvoza kroz obezbjeđenje uslova za konkurentnost domaće privrede jedan od prioriteta zadatka.

9.1. ROBNA RAZMJENA BIH I FBIH

Nizak stepen iskorištenosti preostalih privrednih kapaciteta, nakon ratnih razaranja i devastacije privrednih struktura, odrazio se i na vanjskotrgovinsku razmjenu. U poslijeratnom periodu BiH ostvaruje veoma veliki deficit robne razmjene. U 2005. godini **deficit robne razmjene** je 7.395,2 miliona KM, a u 2004. godini iznosio je 6.410,2 miliona KM.

Prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje BiH učešće zemalja sa kojim imamo sklopljene **sporazume o slobodnoj trgovini** u robnom prometu u 2005 godini iznosilo je u izvozu 39,7% ukupnog izvoza i 38,5% ukupnog uvoza u BiH, zemalja EU u izvozu 52,9% ukupnog izvoza i 52,2% ukupnog uvoza u BiH. i u 2004. godini situacija je gotovo ista. Iz ovoga proizilazi da najveći dio robne razmjene BiH obavlja sa zemljama EU, a zatim sa zemljama u okruženju sa kojima imamo sklopljene sporazume o slobodnoj trgovini, jer na ostale zemlje otpada zanemarljiv procenat od 7,4% u izvozu i 9,3% ukupnog uvoza u BiH.

U periodu 2000-2005. godina najpovoljniji **odnos izvoza i uvoza** u FBIH postignut je u 2005. godini sa procentom pokrivenosti uvoza izvozom od 33,7%. Deficit robne razmjene FBIH u 2005. godini iznosi 5.154 miliona KM i predstavlja 69,7% ukupnog deficita ostvarenog u BiH. U 2005. godini u FBIH ostvaren je izvoz roba i usluga u vrijednosti od 2.624,6 miliona KM što je za 23% više u odnosu na 2004. godinu. Ostvareni uvoz je 7.779 miliona KM i veći je za 21% od uvoza ostvarenog u 2004. godini. U 2005. godini FBIH je najviše izvozila u Hrvatsku. Iz

Hrvatske se takođe najviše i uvozilo. Po obimu robne razmjene FBiH sa ostalim zemljama dolaze dalje Njemačka, Slovenija, Italija, Austrija, SCG itd.

U **izvozu** najveću zastupljenost imaju robe nižeg stepena obrade, kao što je drvo, sirovi aluminijum, električna energija, razne vrste sirovih koža, zatim kuhinjska so, proizvodi od čelika, filteri za ulja i svjećice, dok u ukupnom uvozu najveći dio čini dizel gorivo, benzin, kartonažni proizvodi, razna vozila, boje i premazi, te razni prehrambeni proizvodi. Posmatrajući izvoz po kantonima, u 2005. godini prednjači Kanton Sarajevo, zatim Tuzlanski kanton, Hercegovačko-Neretvanski kanton, itd. Najniži nivo izvoza u posljednjoj godini ostvaren je u Bosansko-Podrinjskom kantonu, zatim u Posavskom kantonu itd.

Najveći **uvoz** u FBiH u 2005. godini ostvario je Kanton Sarajevo, zatim Tuzlanski kanton, Hercegovačko-Neretvanski, Zapadno-Hercegovački, itd., a najmanji uvoz ostvarili su Bosansko-Podrinjski i Posavski kanton.

9.2. DIREKTNA STRANA ULAGANJA

U periodu 1994-2005. godine u Bosnu i Hercegovinu je uloženo 3.728,8 miliona KM direktnih stranih ulaganja. Na području stranih ulaganja u kontestu unapređenja povoljne poslovne klime postignuti su određeni rezultati. Zabilježen je **porast direktnih stranih ulaganja** u 2004. godini u odnosu na 2003. godinu, pri čemu se ovaj trend nastavio i u 2005. Očekuje se da će se taj trend nastaviti sa otpočinjanjem pregovora o pridruživanju sa EU.

Na FBiH otpada 2.267,1 milion KM (60,8%), a na RS 1.461,7 miliona KM (39,2%) direktnih stranih ulaganja. Investitori su iz 85 zemalja svijeta (35 iz Evrope i 50 iz vanevropskih zemalja). Na osnovu podataka resornog ministarstva u poslijeratnom periodu je zaključeno 8.890 ugovora o direktnim stranim ulaganjima. Evropske zemlje u ukupnim direktnim stranim ulaganjima učestvuju sa 3,05 milijardi KM ili 81,9%, a vanevropske sa 679,0 miliona KM ili 18,1%. Prema oblicima ulaganja, u novcu je uloženo 2,61 milijardi KM, stvarima, opremi i građevinskim objektima 1,07 milijardi KM i u pravima 47,5 miliona KM.

U 2002. godini uloženi kapital od 604,3 miliona KM odnosi se uglavnom na povećana ulaganja Slovenije, Austrije, Hrvatske i Njemačke kroz proces privatizacije državnog kapitala u BiH. U 2004. godini dolazi do velikog porasta direktnih stranih investicija, što je rezultat ulaganja u Tvornicu glinice "Birač" Zvornik (Litvanija), zatim ulaganja u Mittal Steel Zenica i Nove rudnike Ljubija (Holandski Antili). Zatim je tu i ulaganje u Holiday Inn Sarajevo i Hypo Alpe Adria Bank. U 2005. godini uloženo je 474,8 miliona KM. Slovenija je na prvom mjestu sa 161,5 miliona KM uložениh sredstava, zatim Austrija (121,3), Hrvatska (64,4), Danska (26,4), SAD (18,3) itd. Iz ovih podataka je vidljivo da i direktni strani ulagači dolaze iz zemalja koje su naši najznačajniji partneri u robnoj razmjeni.

Najznačajnija ulaganja u 2005. godini su u Hypo Alpe-Adria Bank-Banja Luka iz Austrije, Jelšingrad Livnica čelika i Merkator Sarajevo iz Slovenije, Rudnici lignita Stanari Doboj iz Danske. Značajan dio direktnih stranih investicija se odnosi na privatizaciju. U FBiH (podaci Federalne agencije za privatizaciju) strani investitori su

kupili 55 preduzeća, u kojima je zaposleno 6.682 radnika a vrijednost državnog kapitala iznosila je 398 miliona KM.

9.3. VANJSKI DUG BiH

Zakonom o vanjskom dugu stvoren je zakonski osnov za oblast vanjskog duga BiH. S obzirom da su u toku primjene ovog zakona uočene određene manjkavosti, pristupilo se izradi novog Zakona, s ciljem da se na jedinstven i cjelovit način uredi problematika duga BiH, kako unutrašnjeg tako i vanjskog duga, postupak zaduživanja, način obezbjeđenja sredstava za otplatu duga, pitanja garancija BiH, odnosno emitovanje vrijednosnih papira isl. Tako je donešen Zakon o zaduživanju, dugu i garancijama BiH, te ostaje samo da se donesu određeni podzakonski akti radi cjelovite primjene Zakona.

Prema raspoloživim podacima Ministarstva za trezor institucija BiH ukupna vanjska zaduženost BiH sa 31.12.2005. godine iznosi 4,29 milijardi KM, što je za 256 miliona KM ili 6,3% više u odnosu na kraj 2004. godine. Pored novih povlačenja zajmova, značajnu ulogu u povećanju stanja vanjskog duga imao je i odnos dolara i KM. Od ukupne zaduženosti na FBiH otpada 64,3% i na RS 35,7%. Najveća zaduženost BiH je prema Svjetskoj banci (IDA i IBRD), 53,2%, prema Pariškom klubu 22,6%, Londonskom klubu 6%, MMF-u 2,5% i prema ostalim povjericima 15,7%. U 2005. godini za servisiranje vanjskog duga planirano je 233 miliona KM, a isplaćeno je 230,5 miliona KM. Od toga je 142,4 miliona KM za otplatu i 88,1 milion KM za kamatu i druge servisne troškove. U 2005. godini došlo je do blagog povećanja vanjskog duga. Vanjski dug BiH je manji nego u većini zemalja u regionu i ne predstavlja ozbiljnu prijetnju makroekonomskoj stabilnosti.

9.4. GRAĐEVINSKI RADOVI U INOZEMSTVU

Značajan vid saradnje sa inozemstvom predstavlja angažiranje kapaciteta firmi iz FBiH na izvođenju investicionih radova u inozemstvu. U uvjetima smanjene investicione aktivnosti, ovi poslovi su od značaja radi osiguranja deviznog priliva i zapošljavanja radnika.

U 2005.godni najveći iznos izvršenih građevinskih radova je u Evropi (56,5%). Ovdje prednjači Hrvatska sa procentom učešća u ukupno izvršenim radovima od 20,6%. Njemačka sa 19,9%, SCG sa 12,7%. U Africi na prvom mjestu je Libija sa 19,2% učešća u ukupno izvršenim radovima u inozemstvu.

9.5. DETAŠMANI

Poslovna saradnja bh i njemačkih firmi zasnovana je na Sporazumu BiH sa SR Njemačkom o zapošljavanju po osnovu detašmana iz 1995. godine. Odobreni kontigent zajedno sa ustupljenih 800 dozvola Republike Slovenije iznosi 1660 dozvola. Po odluci Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, preduzeća iz FBiH koriste 2/3, a RS 1/3 dozvola. Zbog veće uposlenosti građevinskih firmi nastoji se povećati broj detašmana u SR Njemačkoj. Od strane Njemačke vlade odobreno je prihvatanje još nekih 800 do 1000 dozvola koje bi nam mogla ustupiti Republika Hrvatska. Ovi pregovori su u toku sa R Hrvatskom i izhod bi se mogao znati do polovine 2006 godine. U ovim pregovorima bi se takođe trebalo riješiti i pitanje

dozvola za rad naših firmi u Republici Hrvatskoj jer postoji saznanje da mnoge naše firme rade na crno u ovoj susjednoj zemlji.

9.6. LOHN POSLOVI

Prvenstven interes stranih partnera za lohn-poslove je niska cijena rada. Zbog velike nezaposlenosti i niskih zarada, cijena rada naših preduzeća koja rade ove poslove više je nego povoljna za ino-partnere. Ova vrsta posla se prakticira zbog niskog korištenja kapaciteta, posebno tekstilne industrije i industrije kože i obuće. To podrazumijeva posao na izradi robe i doradi na uvezenoj robi radi izvoza. Interes stranog partnera ne odnosi se samo na niske troškove radne snage nego i na kvalitet izrade i poštivanje rokova. Fabrike tekstilne i kožarske industrije rade sa 30-40% kapaciteta, a od toga se 90% poslova odnosi na lohn poslove, uglavnom za zapadno tržište. Šansa za proširenje ovih poslova leži u ukidanju ograničenja uvoza tekstila iz BiH od strane EU.

10. PRIVREDA

U sadašnjem trenutku, privreda BiH i FBiH suočena je sa problemima različite prirode. Jedan dio tih problema nosi obilježje stanja i uvjeta privređivanja u predratnom periodu (problemi nepovoljne privredne strukture, nedostatak obrtnog kapitala, tehnološka zaostalost, devastiranost prirodnih resursa, ekološki problemi i dr.). Uz nenadoknadive ljudske gubitke, problemi prouzrokovan agresijom su: velike materijalne štete, nepokrenutost kapaciteta u značajnom dijelu industrije, izgubljena tržišta, pokidane poslovne veze, problemi povratka i zbrinjavanja prognanih i raseljenih lica, zatm zapošljavanja, nedostatak domaćeg i stranog investicionog kapitala, velike razmjere sive ekonomije i dr.

I pored otežanih uvjeta privređivanja, privredna kretanja u FBiH u 2005. godini u odnosu na 2004. godinu karakterišu: značajan **rast industrijske proizvodnje, porast bruto domaćeg proizvoda (GDP-a), prosječnih neto plaća i stabilne cijene.**

Međutim, postoji niz ograničavajućih faktora koji koče brži privredni rast: visoka stopa nezaposlenosti, nizak nivo stranih ulaganja, neznatna ulaganja u pokretanje proizvodnje, zaoštrena nelikvidnost, visoki gubici u poslovanju preduzeća, nedostatak obrtnih sredstava i dr.

Polazeći od osnovnih ciljeva **razvojne strategije BiH**, neophodno je voditi aktivnosti na stvaranju pretpostavki za samoodrživ i ujednačen ekonomski razvoj i smanjenje siromaštva od 20% do kraja 2007. godine. Posebno je važno nastaviti aktivnosti na očuvanju makroekonomske stabilnosti, unapređenju poslovnog okruženja, restrukturiranju privrede i smanjenju sive ekonomije.

10.1. ENERGIJA, RUDARSTVO I INDUSTRIJA

U 2005. godini, težište aktivnosti u sektorima **energije, rudarstva i industrije** bilo je na zakonskom reguliranju propisa u oblasti energije, rudarstva i industrije, uređivanju stanja na tržištu energenata, podizanju nivoa lične i kolektivne zaštite rudara, preventivnom djelovanju putem inspeksijskog nadzora itd.

Sektor električne energije je izvozno orijentiran. Zemlje Jugoistočne Evrope imaju značajne probleme sa nedostatkom električne energije. Značajni prirodni resursi u zemlji su neiskorišteni. U ovom trenutku proizvodni kapaciteti prevazilaze domaće potrebe, tako da se struja izvozi u Hrvatsku, Sloveniju i Srbiju i Crnu Goru. Kada su u pitanju prirodni resursi, BiH ima značajne rezerve mrkog uglja i lignita i veliki hidro potencijal. Trenutno postoje tri vertikalno integrisana elektroenergetska monopola u BiH, u čijoj su nadležnosti proizvodnja i distribucija (u završnoj fazi su aktivnosti vezane za formiranje jedinstvene prijenosne kompanije). Proizvodni kapaciteti EP BiH iznose 1.839 MW, od čega na termoelektrane otpada 77%, a na hidroelektrane 23%. Proizvodni kapaciteti EP HZHB iznose 762 MW i odnose se samo na hidroelektrane. Proizvodni kapaciteti EP RS iznose 1.375 MW od čega na termoelektrane otpada 54%, a na hidroelektrane 46%. Ukupna snaga na nivou BiH iznosi 3.976 MW. Osnovni problemi u sektoru elektroenergetike su: složena struktura organizacije zemlje, a time i komplikovan sistem donošenja odluka, nespremnost pojedinih učesnika u procesu da se reforme koje se provode realizuju, visoki gubici u sistemu, slaba koordinacija zbog podijeljenosti sistema, kašnjenje u realizaciji projekta SCADA, te pretijesna uvezanost sa proizvodnjom uglja.

U sektoru rudarstva, na osnovu utvrđenih energetske rezervi u BiH, uglj predstavlja 93% ukupnog energetskeg potencijala BiH. Za sada su u eksploataciji samo lignit i mrki uglj. U Tuzlanskom bazenu (Kreka, Banovići i Đurđevik), Srednjobosanskom bazenu (Kakanj, Zenica i Breza), te Ugljevičkom i Gatačkom bazenu, proizvodi se više od 80% uglja u BiH, na osnovu čega su izgrađeni snažni termoenergetski sistemi. Analize potvrđuju da za naredni petnaestogodišnji period, (a sigurno i duže), uglj ima sigurnu energetske i tržišnu perspektivu u BiH. Dostignuti nivo od oko 40% predratne proizvodnje uglja zadovoljava tekuće potrebe svih potrošača. Za sada ne postoji tražnja za znatnijim povećanjem proizvodnje uglja. Procjenjuje se da je polovina postojećeg broja zaposlenih u rudnicima tehnološki višak.

U 2005. godini ostvareno je sljedeće: *proizvodnja električne energije* (7.535 GWh, *potrošnja električne energije* od 7.661 GWh, je veća za 6% u odnosu na planiranu potrošnju u 2004. godini, tako da *saldo razmjene električne energije* (- isporuka + prijem) iznosi 113 GWh. *Proizvodnja uglja* od 5.725.795 tona povećana je za 3% u odnosu na 2004. godinu. *Uvoz i distribucija naftnih derivata* od 619.638 tona je manji za 0,7% u odnosu na ostvarenje u 2004. godini. *Uvoz i potrošnja prirodnog gasa* od 199.614 mil.Sm³ je povećana za 11% u odnosu na ostvarenje u 2004. godini.

U sektoru industrije čine se naponi da se industrijske proizvodnje stabilizira. *Prosječna stopa rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje* u FBiH u periodu od 2000. do 2005. godine iznosila je 9%. Stopa rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH u 2005. u odnosu na 2004. godinu iznosila je 6,1%. U 2005. godini u FBiH je u odnosu na ostvareni nivo u 1990. godini dostignuto 45% industrijske proizvodnje, a u odnosu na ostvareni nivo iz 1991. godine 61% industrijske proizvodnje.

I pored značajnog porasta fizičkog obima industrijske proizvodnje u FBiH u proteklom periodu, zbog niske startne osnovice, očigledna je potreba dodatnog razvoja industrijskeg sektora. Razvojne politike moraju slijediti optimalan način rasta

proizvodnje u čijem procesu značajnu ulogu igra razvoj privatnog sektora. Na industrijsku proizvodnju utiču i druge sektorske politike i mjere, kao što su vanjska trgovina, makroekonomija, unapređenje poslovnog okruženja, privatizacija, okoliš i dr. Zbog strateškog značaja industrije u ukupnom privrednom razvoju, neophodne su podsticajne mjere za ostvarivanje ciljeva razvoja: pružanje stručne i savjetodavne pomoći, te organiziranju programa obrazovanja za poduzetnike, pružanje pomoći za sudjelovanje na međunarodnim sajmovima i specijaliziranim izložbama u zemlji i inozemstvu, uspostave jedinstvenog informacijskog sistema o resursima, pružanje pomoći za primjenu inovacija, uvođenje savremenih tehnologija i unapređenje istraživanja i razvoja.

10.2. POLJOPRIVREDA

Poljoprivredne površine na području FBiH obuhvataju 1151 hiljadu ha. Od toga na obradive površine se odnosi 726 hiljada ha, na pašnjake 423 hiljade ha i na trstike 2 hiljade ha. U okviru *obradivih površina* na oranice i bašte otpada 416 hiljada hektara, voćnjake 42 hiljade ha, livade 264 hiljade hektara i vinograde 4 hiljade ha. Od ukupnih oraničnih površina na području FBiH ne obrađuje se 218 hiljada hektara ili 47,6%. Osim površina pod minama, jedan od razloga je nepostojanje prave evidencije o državnom zemljištu (parcele bivših poljoprivrednih kombinata i mnoge zadruge) koje se sve više uzurpira i koristi za nepoljoprivredne svrhe.

Oblast poljoprivrede na području FBiH karakteriše *usitnjenost zemljišnog posjeda, niska produktivnost rada i nestabilnost tržišta poljoprivrednih proizvoda*. Ne postoji adekvatna poljoprivredna politika, a poseban problem su trajni izvori financiranja. Podsticajna sredstva u primarnom sektoru su vrlo mala. Neadekvatna kreditna politika i visoke kamate, nedostatak odgovarajuće zakonske regulative, neregulisan uvoz robe, odnosno nestimulativna porezna i carinska politika, poroznost granica i prelevmani samo za neke proizvode još više otežavaju stanje u ovoj oblasti.

U 2005. godini u FBiH je zasijano 193.690 ha (u proljeće 163.065 ha i jesen 30.625 ha), što predstavlja svega 46,6% oraničnih površina u FBiH. Zasijane površine u FBiH počev od 1997 godine konstantno se smanjuju.

Radi otkupa tržišnih viškova određenih poljoprivrednih proizvoda Vlada FBiH donijela je Odluku o minimalnim otkupnim cijenama pojedinih poljoprivrednih proizvoda u 2005. godini (pšenica, raž, kukuruz i ječam, mlijeko te sirovi duhan u listu).

U 2005. godini ostvaren je rast u proizvodnji povrća, dok je kod voća ostvaren pad proizvodnje. Proizvodnja krompira iznosi 245.443 tone i veća je 10,3% u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja graha također bilježi povećanje od 10,3% i iznosi 7.049 tona. Proizvodnja luka ja na prošlogodišnjoj razini i iznosi 23.652 tone. Kupus i kelj bilježe rast proizvodnje od 4,4%, odnosno proizvedeno je 52.560 tona.

Pojavom mrazeva u 2005. godini uništen je znatnim dijelom rod šljive, a umanjen je rod jabuke i nekih drugih vrsta voća, što je uticalo na kompletnu proizvodnju voća. Proizvodnja jabuke manja je za 7,6% i iznosi 17.954 tone, dok je proizvodnja šljive manja za čak 47,3%. Proizvodnja grožđa u zadnjih nekoliko godina je ujednačena, ali u odnosu na 2004. godinu bilježi blagi porast od 4,0%. Proizvodnja

kukuruzu u 2005. godini iznosi 218.416 tona, što u odnosu na prethodnu godinu iznosi povećanje od 2,7%.

Proizvodnja kravljeg mlijeka iznosi 304,9 miliona litara i veća je 1,9% u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja ovčjeg mlijeka iznosi 11,6 miliona litara i veća je 4,3% od prethodne godine, dok je proizvodnja kozjeg mlijeka ostvarila pad od 2,5% u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 3,9 miliona litara. Proizvodnju mlijeka moguće je povećati boljom povezanošću i organizacijom u lancu proizvodnje te snaženjem mliječne industrije i bogaćenjem palete mliječnih prerađevina. Mljekare imaju kapacitet za proizvodnju potrebnih količina mlijeka, ali nemaju dovoljno mlijeka za preradu. Rješenje je obnova stočnog fonda. Podijeljen je priličan broj povoljnih kredita farmerima, ali ih značajan broj ne vraća. Premiranje mlijeka predstavlja poseban problem. Premije se isplaćuju sa kašnjenjem.

Rješenje nagomilanih problema u poljoprivredi vidi se u hitnom donošenju Strategije razvoja poljoprivrede u BiH do 2010. godine i formiranju državnog ministarstva za poljoprivredu koje će voditi jedinstvenu politiku poticaja i provoditi nacionalnu strategiju za razvoj poljoprivrede. Ovim bi se spriječilo odumiranje sela i doprinijelo ravnomjernijem regionalnom razvoju, odnosno dodatno stimulisala poljoprivredna proizvodnja u ruralnim krajevima. Bez reforme agrarnog sektora, uspostave ministarstva poljoprivrede na državnom nivou i donošenja Zakona o poljoprivredi na nivou BiH, nema puta u EU.

10.3. VODOPRIVREDA

Za upravljanje vodama, vodoprivrednim objektima i javnim vodnim dobrom na području FBiH nadležna su dva javna vodoprivredna preduzeća i to: „Vodno područje slivova rijeke Save“ i „Vodno područje slivova Jadranskog mora“. Zakonom o vodama predviđen je način financiranja kroz prikupljanje opće i posebnih vodoprivrednih naknada. Trenutno se naplaćuju samo posebne vodoprivredne naknade. Prikupljena sredstva po ovom osnovu raspoređuju se u sljedećem omjeru: 70% javnim preduzećima za vodna područja, 20% budžetima kantona i 10% u Budžet FBiH. Javna preduzeća za vodna područja sredstva od pripadajućeg dijela posebnih vodoprivrednih naknada realizuju u skladu sa planom i finansijskim planom preduzeća. Planovi su usklađeni sa kantonima, odnosno odobreni od strane nadležnog ministarstva. Po osnovu posebnih vodoprivrednih naknada JVP „Vodno područje slivova rijeke Save“ prikupilo je u 2005. godini 13.353.807 KM. Prema planovima za 2005. godinu ova sredstva su u cjelosti usmjerena na aktivnosti upravljanja vodama, zaštitu voda, zaštitu od štetnog djelovanja voda i obezbjeđenje potrebnih količina vode za snabdijevanje stanovništva po utvrđenim prioritetima te održavanje zaštitnih vodoprivrednih objekata u vlasništvu FBiH, koji su javnim preduzećima preneseni na upravljanje.

U oblast vodosnabdijevanja u poslijeratnom periodu uložena su značajna sredstva. Oko 95% vodovodnih sistema dovedeno je na predratni nivo. Međutim i dalje su prisutni problemi obezbjeđenja dovoljnih količina vode za piće i obuhvaćenost stanovništva javnim vodosnabdijevanjem. Posebno alarmantno stanje je na području Tuzlanskog kantona. S tim u vezi, u 2005. godini donesena je Odluka o odobravanju Odluke o davanju saglasnosti na Sporazum o kreditiranju i garanciji za Projekat vodosnabdijevanja općine Tuzla (Odluka stupila na snagu 01.02.2006.

godine). Donesena je Odluka o glavnom operativnom planu odbrane od poplava za 2005. godinu, a početkom aprila ove godine i za 2006. godinu. I pored

određenih aktivnosti u prošloj godini, i dalje su potrebna značajna sredstva za sanaciju i dovođenje u funkciju objekata za zaštitu od poplava uz rijeku Savu.

10.4. ŠUMARSTVO

Šume i šumsko zemljište u FBiH zauzimaju površinu od 1.484.304 ha, od čega je u državnom vlasništvu 1.206.616 ha ili 82,3% i u privatnom sektoru 277.688 ha ili 18,7%.

Radi očuvanja šumskog bogatstva te stvaranja povoljnih uvjeta za razvoj šumarstva donesen je u 2002. godini, nakon duže pripreme, Zakon o šumama. Šumama se gospodari na temelju šumskogospodarske osnove. Iza rata, većina preduzeća šumarstva gospodare šumama na osnovu godišnjih planova gospodarenja što se negativno odražava na uzgoj, zaštitu i iskorištavanje šuma te unapređenje razvoja šumarstva.

U oblasti šumarstva prisutna je velika pocijepanost šumskogospodarskog područja, kašnjenje u izradi šumsko-gospodarskih osnova, bespravna sječa, uzurpacija šumskog zemljišta, nedovoljna otvorenost šuma i drugi problemi. Svi ovi problemi uzrokuju devastaciju šuma u FBiH koja je prisutna već duže vrijeme. Iz tog razloga, trebalo je izvršiti inventurizaciju šuma do kraja 2004. godine, ali to još uvijek nije okončano. Ovakva situacija je „El Dorado“ za neplansku sječu i uništavanje kvalitetnih ekonomskih šuma. Izrada inventure šuma je neophodna radi otpočinjanja izrade Strategije razvoja šumarstva i drvne industrije i utvrđivanja načina gospodarenja šumama.

Ostvarena prodaja šumskih sortimenata u FBiH u 2005. godini iznosi 2.026.000 m³, što je u odnosu na 2004. godinu manje za 8,4%. Na trupce četinarara odnosi se 35,9%, trupce liščara 18,5%, ogrjevno drvo liščara 34,3%, jamsko drvo četinarara 3,2%, ostalo dugo drvo četinarara 3,5%, prostorno drvo četinarara 2,8% i na ostalo drvo za različite namjene 1,8%.

Iz sredstava Budžeta FBiH za 2005. godinu usmjereno je 1.250.000 KM za pošumljavanje.

U maju 2005. godine otpočela je realizacija projekta „Očuvanje i razvoj šuma“, koji će biti implementiran u cijeloj BiH. Kreditiran je od Svjetske banke u Washingtonu, a implementirat će ga consulting firme SAVCOR iz Finske i CETEOR iz BiH. Krajnji rezultat projekta je stvaranje uvjeta za certificiranje menadžmenta šumarskih organizacija, jer bez sertifikata neće biti moguće izvoziti iz BiH ne samo šumarske, nego i proizvode drvne industrije, odnosno bez dokaza da drvo potječe iz šume čiji menadžment je kvalificiran.

10.5. GRAĐEVINARSTVO, PROSTORNO UREĐENJE I OKOLIŠ

Ni prije rata građevinarstvo nije bila visoko profitabilna djelatnost. U BiH je 1991. godine bilo 520 građevinskih firmi. Nedovoljna investiciona aktivnost negativno se odražava na zaposlenost građevinskih kapaciteta. To se negativno odražava na broj zaposlenih radnika, nivo plaća, financijske rezultate poslovanja, tehničku opremljenost i dr. Ovu oblast privrede karakterizira usitnjenost kapaciteta i nedostatak i odgovarajućeg stručnog kadra. Uvidom u registrovane poslovne i druge subjekte prema djelatnosti u FBiH (stanje 11.10.2005. godine), u građevinarstvu ima 3862 poslovna subjekta. Međutim, samo njih stotinjak posjeduje mehanizaciju i stručne radnike građevinske struke. Ostale firme drže građevinski poduzetnici koji rade za proviziju.

Građevinarstvo zapošljava 23.007 radnika (prosjek 2005. godine). U odnosu na prosjek 2004. godine broj radnika je smanjen za 2,6%. Građevinarstvo participira u formiranju GDP-a (bruto domaćeg proizvoda) u 2004. godini sa 3,5%. U 1990. godini ovo učešće u BiH iznosilo je 7,4%. U odnosu na 2003. godinu građevinarstvo je ostvarilo rast GDP-a od 2,3%.

Vrijednost izvršenih građevinskih radova u 2005. godini iznosi 524,4 miliona KM, što je za 33,7% više u odnosu na ostvarenje u 2004. godini, a efektivni časovi rada iznose 15.830 hiljada ili 9,6% više nego u 2004. godini. Građevinarstvo je pogodna djelatnost za smanjenje nezaposlenosti, a BiH ima velike potrebe u ovoj oblasti, što zbog obnove, što zbog potrebe dalje gradnje.

Stanje **stambenog fonda** karakterizira niska razina kvaliteta stanovanja i propadanja stambenih jedinica i infrastrukture zbog neredovitog održavanja, kao i nedovoljan broj stanova. Ne postoje drugi načini rješavanja stambenih potreba osim individualne gradnje te kupovine stanova gotovinom i u posljednje vrijeme, stambenim bankarskim kreditom.

U stambenoj oblasti nastavljene su aktivnosti na sanaciji i obnovi stambenog fonda, ali i izgradnji novih stanova. U 2005. godini završeno je 969 stanova, a broj nezavršenih stanova iznosi 1457.

10.6. PROMET I KOMUNIKACIJE

Bosna i Hercegovina u odnosu na svoje okruženje ima važan položaj zahvaljujući kojem predstavlja značajan faktor u prometno-komunikacionom sistemu Južne i Centralne Europe. Iz ovih razloga neminovna je potreba za modernizacijom postojeće, ali i izgradnje nove prometne infrastrukture svih vidova prometa.

Osnovna karakteristika postojećeg prometno-komunikacionog sistema BiH je relativna razvijenost, skromna opremljenost infrastrukture, zastarjelost opreme i vozni sredstava i nepovezanost modernim saobraćajnicama sa razvijenim dijelom Evrope i svijeta. Nešto bolje stanje je u PTT prometu i telekomunikacijama.

Sadašnje stanje prometno-komunikacionog sistema u BiH, njegov oporavak, efekte, mjesto i ulogu u privrednom sistemu BiH i njenom okruženju, podobnost i međusobne odnose osnovnih nosilaca sistema treba posmatrati sa aspekta velikih ratnih

razaranja i poremećaja nastalih u periodu 1992-1995. godine, te potreba integriranja privrede BiH u evropske i svjetske ekonomske tokove.

Fizički obim saobraćajnih usluga u FBiH od 2000 do 2004. godine ima, uz izvjesne oscilacije tendenciju rasta. U 2005. u odnosu na 2004. godinu fizički obim saobraćajnih usluga u FBiH manji je za 7,9%. U ovom periodu smanjeni su prijevoz putnika za 0,8% i ptt usluge za 11,0%. Saobraćaj i veze su u 1990. godini učestvovali u GDP-u BiH sa 6,8%, a u 2004. godini u GDP-u FBiH saobraćaj i veze FBiH učestvovali su 19,0%. Posmatrano po pojedinim prometnim granama, u 2005. u odnosu na 2004. godinu, ostvareno je: u željezničkom prometu povećanje usluga za 64,9% (prijevoz robe povećan je za 67,3%, a promet putnika je smanjen za 20,2%); u drumskom prometu povećanje usluga za 4,9% (prijevoz robe veći za 6,1%, a prijevoz putnika na nivou 2004. godine); u gradskom prometu ostvaren je nivo usluga iz 2004. godine, dok su ptt usluge smanjene za 11,0 % (poštanski promet veći za 9,1%, telegrafski na nivou 2004. godine, a telefonski promet je smanjen za 11,1%).

U cestovnom prometu, osnovne aktivnosti se odvijaju u domenu prijevoza putnika (međunarodni, međuentitetski i prijevoz u okviru FBiH). Značajna pažnja posvećuje se sigurnosti vozila u prometu. U oblasti teretnog prometa, aktivnosti su u najvećoj mjeri bile usmjerene na raspodjelu ukupnog kontigenta inostranih bilateralnih transportnih dozvola za prijevoz tereta. Stanje u oblasti redovnog održavanja magistralnih cesta je veoma teško. Magistralne ceste su teško oštećene ratnim djelovanjima i nedovoljnim održavanjem. Evidentno loše stanje prometne infrastrukture u BiH nalaže potrebu investiranja i izgradnje savremenih saobraćajnica kao bitnog preduslova uključivanja naše zemlje u evropske integracijske procese.

U Federaciji BiH se realizira projekat izgradnje auto-ceste Sarajevo-Zenica, (dionica Podlugovi-Visoko u dužini 8,5 km,) na koridoru Vc, te zaobilaznice Sarajevo by-pass. Takođe, u toku su aktivnosti na izradi studijsko-tehničke dokumentacije za kompletnu dionicu auto-ceste na Koridoru Vc kroz BiH. U RS-u je počela izgradnja auto-ceste na dionici Banja Luka-Gradiška, koja je od izuzetnog značaja za BiH i RS, kao i grad Banja Luka, koju spaja sa Koridorom X, odnosno auto-cestom Beograd-Zagreb. Sredstva za izgradnju su obezbijeđena iz kredita EIB (65 mil. EUR-a).

Željeznički sistem u BiH je trenutno tehnički, ali i sistematski i organizaciono nedovoljno oporavljen i integriran. Željeznice u FBiH su održavale funkcioniranje sistema u složenoj finansijskoj situaciji. Upravljanje željeznicom povjereno je Željezničkoj javnoj korporaciji, koja objedinjava operatore željezničkog saobraćaja u BiH, koordinira i usmjerava rad sistema. Djelatnost željezničkog saobraćaja u BiH obavljaju transportni operatori u obliku javnih preduzeća na nivou entiteta. Željeznice BiH su preko entitetskih javnih preduzeća članice Međunarodne unije željeznica (UIC). U toku je realizacija Projekta obnove željeznica koji se finansira iz kredita EBRD i EIB. Takođe, i u ŽRS i ŽFBiH u toku je realizacija projekata koji se odnose na modernizaciju radioničkih kapaciteta, te obnova mobilnih kapaciteta za teretni i putnički promet.

U zračnom prometu nastavljene su aktivnosti na uspostavljanju i unapređenju sistema sigurnosti letenja i obavljanja zračnih operacija. Na osnovu sporazuma u Dejtonu, u septembru 1997. godine izvršena je reorganizacija civilne zrakoplovne vlasti u BiH i formirana je Direkcija civilne avijacije (BH DCA). BH DCA

je ustanovljena u okviru Ministarstva komunikacija i transporta BiH, a njena organizacija i upravljanje, nadležnosti i odgovornosti regulirani su Zakonom o vazduhoplovstvu BiH. Pored BiH DCA formirane su i dvije entitetske zrakoplovne institucije FED CAD i RS CAD. Usvojen je Zakon BiH o civilnom vazduhoplovstvu. Osnovni problemi u ovom sektoru su: relativno nizak nivo prometa u odnosu na izgrađene kapacitete, nezavršena izgradnja i opremanje odgovarajućom opremom, te problem kontrole zračnog prostora.

U okviru **vodnog prometa** vodile su se aktivnosti na nautičko-tehničkim pregledima plovila i upisa u sudski registar plovila. Plovni put rijeke Save, kao i svi drugi vidovi transportne mreže u poslijeratnom periodu u zemlji su u lošem stanju. U posljednjih 10 godina rijeka nije korištena za komercijalni promet, a plovni put nije kvalitetno održavan. Rijeku Savu treba dovesti na nivo plovidbe iz 1990. godine, a takođe urediti i ušća rijeka: Une, Vrbas, Bosne i Drine. Trenutne aktivnosti po pitanju uspostave riječnog prometa i uređenja plovnog puta su u okviru implementacije Okvirnog sporazuma o rijeci Savi. Osnovni problemi u rješavanju pitanja vodnog prometa su: nedostatak finansijskih sredstava za sanaciju i održavanje plovnog puta, postavljanje navigacijskih oznaka, opreme i nabavka plovnih objekata. U što skorijem roku treba donijeti Zakon o unutrašnjoj i pomorskoj plovidbi BiH.

U Sektoru telekomunikacija, tokom 2005. godine, vođene su aktivnosti na nastavljanju procesa reformi i razvoja telekomunikacija u BiH. Usvojena je politika, Strategija i Akcioni plan razvoja informacionog društva u BiH, kao zvanični krovni dokument razvoja informacionog društva u BiH. Prioriteti prema PRSP su: izgraditi telekomunikacionu i informatičku infrastrukturu koja će omogućiti pružanje usluga odgovarajućeg kvaliteta za potrebe razvoja BiH, objediniti sektore telekomunikacijske infrastrukture i IKT u jedan sektor: Tehnologije informacionog društva, izraditi zakone koji su vezani za pravnu infrastrukturu ID-a, revidirati politike rzvoja informacionog društva BiH, uraditi posebne domenske studije potreba i na njima izraditi domenske politike razvoja ID-a, uvesti poreske olakšice za stimulaciju IKT industrije, definirati model finansiranja BiHARnet mreže, donijeti odluku o formiranju EDUnet mreže, definirati model finansiranja EDUnet mreže i dr.

10.7. TRGOVINA

Trgovina je po broju pravnih subjekata, broju zaposlenih i ostvarenom prometu, jedna od najvažnijih privrednih oblasti. Njen značaj je posebno važan u poratnom periodu. Trgovina je u bruto domaćem proizvodu (GDP-u) značajno participirala i prije rata (1990.godine 9,7%). I dalje trgovina značajnim dijelom učestvuje u kreiranju bruto domaćeg proizvoda (2004. godine 10,8%). U trgovini su ostvareni određeni pomaci prvenstveno u pravcu bolje snabdjevenosti tržišta. Do bolje snabdjevenosti domaćeg tržišta posebno robom provjeronog kvaliteta., potrebno je stvoriti brojne pretpostavke. Najvažnija jeste pojačana kontrola proizvoda koji se plasiraju na tržištu posebno onih koji se uvoze.

Osnovni problemi u oblasti trgovine tiču se nesređene situacije i prisutnosti nelegalne uvozne robe na bosanskohercegovačkom tržištu, te zakonitosti poslovanja privrednih subjekata iz ove oblasti. Najveći problem je nesređenost i neurednost odnosa na tržištu, te veliki udio nelegalne trgovine ili tzv. crnog tržišta . Međutim, rješavanjem ovih problema u uslovima jačanja rada graničnih organa i sve manje

poroznih granica dovelo bi do poboljšanja stanja i u drugim oblastima. S obzirom da se u trgovini ostvaruje veliki promet, bilo da se radi o unutrašnjoj ili vanjskoj, sve govori da je u ovoj oblasti najveća zastupljenost neregistrirane (sive) ekonomije. Sa uređivanjem odnosa na tržištu i dosljednoj primjeni zakona, tj. uvođenjem većeg reda na tržištu razmjene sive ekonomije u ovoj oblasti će se znatnije smanjivati. Od velikog značaja za funkcionisanje trgovine je rad tržišnih inspekcija.

Ostvareni **promet u trgovini** iz godine u godinu se povećava. Tako je ostvaren promet u 1999. godini iznosio 2.204 miliona KM, a u 2004. 6.523 miliona KM. Napominje se da su određene kvalifikacije, što se tiče trgovine, date u poglavlju „Tržište i cijene“. Kada se ima u vidu odnos uvoza i izvoza roba, odnosno pokrivenost uvoza izvozom dolazi se do podataka da već duže godina pokrivenost uvoza izvozom nije prešla 34% što znači da se za jednu marku izvršenog izvoza vrši uvoz 3 KM. Ovo ujedno govori da većina naših proizvoda nije kurentna na svjetskom tržištu. S obzirom na heterogenost različitih proizvoda, bilo da se proizvode u zemlji ili da se uvoze, konkurencija odnosno tržišna utakmica je u dobroj mjeri prisutna. Da li i u kolikoj mjeri ima nelojalne konkurencije, stvar je širih analiza. Svakako da proizvodi koji imaju karakter monopola, kao što su nafta i naftni derivati, duhan i duhanske prerađevine, proizvodnja i distribucija gasa i dr. zavređuju veću društvenu kontrolu.

10.8. UGOSTITELJSTVO I TURIZAM

Ugostiteljstvo, sa određenim izuzecima, ne funkcioniše duži period zbog ratnih dejstava. Kao specifična djelatnost za relativno duži period ne može značajno funkcionisati. Do stabilizovanja situacije nužno je osposobljavanje pojedinih objekata gdje za to postoje uslovi. Ukupan *promet u ugostiteljstvu* u periodu januar-septembar 2005.godine iznosio je 66 miliona KM, i viši je za 1,5% u odnosu na isti period 2004. godine

Turizam kao gospodarska aktivnost zahtjeva mnogo znanja i dobro volje, i to ne samo sudionika turističke ponude već i cjelokupnog okruženja u kojem se stvara i razvija. FBiH posjeduje raznolik i očuvan prirodni i kulturni turistički potencijal, što je veliko bogatstvo koje se mora očuvati i zaštititi kako bi u dugom periodu pridonosio u razvoju turizma. Zahvaljujući svojim prirodnim ljepotama, ekološko-klimatskoj raznovrsnosti, bogatom kulturno-istorijskom nasljeđu i blizini najvećim međunarodnim tržištima FBiH ima značajne turističke potencijale. U 2005.godini broj turista je iznosio 273.912 (domaći 115.983, strani 157.929), a broj noćenja 596.685 (domaći 245.360, strani 351.325). Najviše turista je došlo iz Hrvatske (2.397), Slovenije (2.246), Srbije i Crne Gore (1.760), Njemačke (429), Turske (213) idr.

Nepostojanje dugoročne strategije razvoja turizma BiH, nedovršen proces privatizacije, neefikasan postojeći sistem promocije turizma na državnom nivou, nedostatak svježeg kapitala, nedostatak stimulativnih sredstava u sektoru turizma, nepostojanje edukativnih institucija za turizam i nedostatak profesionalnog menadžmenta, samo su neki od poslova koji koče razvoj turizma, tako da je, bez jake podrške državnih institucija, teško očekivati rezultate koji bi mogli biti realizovani shodno komparativnim prednostima turizma FBiH i BiH.

11. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

11.1. OBRAZOVANJE I NAUKA

Težište aktivnosti u oblasti **obrazovanja i nauke** je modernizacija obrazovnog sistema i obrazovnog procesa. Usvojena je Strategija razvoja *predškolskog odgoja i obrazovanja* u Bosni i Hercegovini, čime su se stekli uslovi za sistemski i planski pristup poboljšanju obrazovanja u ranom djetinjstvu. U *osnovnom obrazovanju* evidentirane su početkom 2005/2006. 1124 škole sa 248.755 učenika. Najveći broj škola nalazi se na području Tuzlanskog kantona, zatim Zeničko–Dobojskom i Unsko-sanskom kantonu. U školskoj 2005/2006. godini u većini kantona upisana je druga generacija šestogodišnjaka u prvi razred devetogodišnje osnovne škole. U *srednjem obrazovanju* ima 206 škola, sa 110.698 učenika i 7.907 nastavnika. U proteklom periodu radilo se na izradi prijedloga Okvirnog zakona o stručnom obrazovanju i izradi nove klasifikacije zanimanja, kao i na izradi seta veoma značajnih dokumenata o reformi općeg obrazovanja. U visokom obrazovanju, u okviru pet univerziteta, upisano je u 2005/2006. godini 60.860 studenata. Značajne aktivnosti odnosile su se i na koordinaciju i implementaciju ciljeva Bolonjskog procesa na univerzitetima u Federaciji Bosne i Hercegovine, budući da je Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao neophodan okvir za provođenje reforme visokog obrazovanja u parlamentarnoj proceduri. Pokrenute su i aktivnosti na realizaciji strateškog dokumenta «Registra naučnih institucija, naučnog kadra, infrastrukturnih ulaganja za Federaciju Bosne i Hercegovine».

Putem sufinansiranja pružana je pomoć za **naučnoistraživački rad** u naučnim institucijama kao i razvoj naučne infrastrukture. Aktivnosti su se odvijale u pravcu podizanja nivoa naučnoistraživačkog rada, kroz naučnoistraživačke i istraživačke razvojne projekte, i ostale vidove nauke, osposobljavanja kadra za naučnoistraživački rad i usavršavanja naučnih radnika. Sektor za nauku je učestvovao u aktivnostima na izradi okvirnog Zakona o nauci na državnom nivou.

11.2. KULTURA I SPORT

Težište aktivnosti u oblasti **kulture** bilo je usmjereno na podršku institucijama i programima kulture koji imaju dugogodišnji kontinuitet i značaj, tradicionalnim manifestacijama, podršku programima i projektima mladih, muzičko-scenske, muzičke, pozorišne, plesne djelatnosti i kulturno umjetničkog amaterizma. Finansijski je pomognuta sanacija i obnova 4 javna objekta kulturne baštine, 8 islamskih, 4 pravoslavnih i 9 katoličkih objekata kulturne baštine, 4 nekropole i arheološka lokaliteta, 8 objekata starih gradova i 5 stambenih objekata kulturne baštine. Uspješno je realizirana i manifestacija «Dani evropskog nasljeđa 2005».

U oblasti **sporta** težište je bilo na podršci razvoju omladinskog i školskog sporta, podizanju nivoa fizičke sposobnosti stanovništva, razvoju sporta hendikepiranih osoba, razvoju vrhunskog sportskog stvaralaštva, kao i na podršci u izgradnji i opremanju sportskih objekata.

Centar za mlade je vodio aktivnosti na unapređenju i razvoju omladinske politike u Federaciji BiH, posebno u oblasti kulture i sporta.

Brojne aktivnosti u oblasti kulture realizirane su po posebnim programima kroz Fondaciju za izdavaštvo, Fondaciju za kinematografiju i Zavod za zaštitu spomenika.

11.3. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA STANOVNIŠTVA

Bosna i Hercegovina i prije rata suočavala se sa mnogim poteškoćama funkcioniranja u sistemu zdravstvene zaštite, naročito u segmentu bolničkog liječenja. Stope hospitalizacije bile su visoke, prosječna dužina liječenja bila je nepotrebno produžavana, a posteljni fond uprkos tome neadekvatno i nedovoljno iskorišten. U poslijeratnom periodu ovi problemi postaju još izražajni. Ekonomska kriza i restriktivna politika finansiranja javne potrošnje imali su svakako odraz i na zdravstvenu djelatnost. Zdravstvena zaštita u Federaciji BiH ostvaruje se kroz sistem zdravstva, koji je organiziran na nivou primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite. U 2000. godini u saradnji sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom, Evropskom unijom i Svjetskom bankom pripremljen je Strateški plan za reformu sistema zdravstvene zaštite Federacije BiH. Prema ovom planu ciljevi koje u Federaciji BiH treba postići su: održivost sistema zdravstva, efikasnost i racionalizacija, zadovoljstvo građana i zdravstvenih radnika, kao i pluralizam vlasništva. Ovaj dokument je zapravo strategija razvoja zdravstvenog sistema Federacije BiH u budućem srednjoročnom razvoju, a predstavlja i smjernice za dugoročnu strategiju u oblasti zdravstva.

Broj bolesničkih postelja u zdravstvu Federacije BiH se smanjuje (od 9.136 postelja u 1998. na 9.105 u 2004. godini). U Federaciji BiH postoji 35 bolesničkih postelja na 1000 stanovnika. Strateškim planom za reformu i rekonstrukciju zdravstva, predviđeno je definiranje posteljnog fonda za sekundarni nivo – opće, kantonalne bolnice i klinički centri – 3,6 postelja na 1000 stanovnika.

Ekonomska kriza i restriktivna politika finansiranja javne potrošnje imali su, svakako, odraz i na zdravstvenu djelatnost. I dalje je prisutan veliki raskorak između prava propisanih Zakonom o zdravstvenom osiguranju i sredstava za njihovo provođenje. Podijeljenom nadležnošću federalnih vlasti i kantona u oblasti zdravstva započet je proces decentralizacije u oblasti zdravstvenog osiguranja. Uspostavljene su tri vrste zdravstvenog osiguranja (obavezno, prošireno i privatno).

11.4. SOCIJALNA I DJEČIJA ZAŠTITA

Siromaštvo je značajan socijalni destabilizirajući faktor i prioritetna preokupacija humanog razvoja. U Federaciji BiH poduzimaju se aktivnosti na tranzicionim procesima u sferi socijalnog sektora, u cilju njegovog osposobljavanja i uređivanja za period nakon povlačenja međunarodne zajednice. Porast siromaštva u Federaciji BiH je činjenica. Prema ustavnim odredbama sprovođenje socijalne i dječije zaštite i osiguravanje sredstava za te namjene je u nadležnosti kantona i općina.

U Federaciji BiH neposredno pružanje socijalne i dječije zaštite odvija se u 10 kantona putem 79 lokalnih službi, 73 centra za socijalni rad i 25 službi za obavljanje poslova iz oblasti socijalne i dječije zaštite i dva kantonalna centra za socijalni rad (u Sarajevskom i Bosansko podrinjskom kantonu). U 25 ustanova socijalne zaštite je zbrinuto ukupno preko 3.000 korisnika, u tome 17 ustanova socijalne zaštite (2.000

korisnika) osnivači su državne institucije i 8 ustanova socijalne zaštite čiji su osnivači NGO, vjerske zajednice, odnosno neprofitabilni sektor. U Federaciji BiH osnovano je i 11 dnevnih centara za dnevno zbrinjavanje osoba sa mentalnom retardacijom.

Narasle potrebe za socijalnom zaštitom stanovništva dovode do porasta broja nezbrinutih i ugroženih građana u FBiH. Osim korisnika socijalne zaštite koji su u klasičnom smislu siromašni, veliki broj građana nije obuhvaćen postojećim sistemom socijalne zaštite, a nemaju ni minimum uslova za obezbjeđenje socijalne sigurnosti i egzistencije. To su mladi radno sposobni a nezaposleni, radnici sa niskim primanjima, penzioneri sa malim penzijama, raseljene osobe i izbjeglice, demobilisani borci, ratni vojni invalidi i porodice poginulih boraca, kao i veći broj deficijentnih - jednoroditeljskih porodica.

Federacija Bosne i Hercegovine izdvaja manje za socijalno staranje ugroženog stanovništva od bilo koje zemlje u regionu. Prema podacima Svjetske banke, izdvajanja za socijalnu i dječiju zaštitu iz bruto domaćeg proizvoda (BDP) u 2000. godini u Federaciji Bosne i Hercegovine iznosila su samo 0,7%.

11.5. STANOVNIŠTVO, RASELJENE OSOBE I IZBJEGLICE

11.5.1. Stanovništvo

Prema popisu stanovništva 1991. godine BiH je imala 4.377.033 stanovnika, od čega se na Bošnjake odnosi 1.902.956, Hrvate 760.849, Srbe 1.366.104, Jugoslovene 242.684 i Ostale 104.440 stanovnika. Zbog rata i ratnih posljedica, kao i velikog broja izbjeglih i raseljenih osoba popis stanovništva od 1991. do danas nije vršen. Vrše se procjene ukupnog broja prisutnog stanovništva sa 30.06. svake godine, tako da sa 30.06.2005.godine ukupan broj prisutnog stanovništva u BiH iznosi 3.855.000, od čega se na FBiH odnosi 2.328.434, a na RS 1.526.566. Prema istoj procjeni, Bošnjaka ima 1.685.960, Hrvata 523.020, Srba 106.623 i Ostalih 22.831.

11.5.2. Raseljene osobe i izbjeglice

Bosna i Hercegovina pretrpjela je, zbog agresije i ratnih razaranja, dvostruku krizu - masovno raseljavanje i masovan odliv izbjeglica, što je je ostavilo ogromne posljedice na demografsku sliku Bosne i Hercegovine. Preko milion stanovnika iselilo se iz zemlje, dok ih je mnogo više interno raseljenih. Njihovo ponovno naseljavanje predstavlja ključni faktor mirovnog procesa i preduvjet društveno – ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine. Naime, na ekonomskom planu, povratak bi trebao osigurati stabilnu radnu snagu i dati podstrek obnovi i razvoju.

U vrijeme potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma Bosna i Hercegovina se suočila sa problemom preko 2 miliona ljudi koji nisu bili u mogućnosti da se vrate svojim prijeratnim domovima. Od toga broja u statusu izbjeglice nalazilo se 1,250.000 ljudi koji su širom svijeta našli zaštitu, privremeni ili trajni smještaj. U isto vrijeme oko milion osoba raseljeno je unutar Bosne i Hercegovine.

Povratak izbjeglica i raseljenih osoba otpočeo je odmah nakon okončanja agresije i kontinuirano se odvija do danas. Od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma

do danas od ukupno 2,2 miliona izbjeglih i raseljenih osoba, vratilo se njih oko 1 milion u BiH (od toga 78% u FBiH, 21% u RS i 1% u Brčko Distrikt).

Danas, deset godina nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, oko polovine izbjeglih i raseljenih stanovnika BiH još uvijek je izvan svojih predratnih domova. U oko 40 zemalja boravi još blizu 600.000 osoba iz BiH

11.6. PENZIJSKO I INVALIDSKO OSIGURANJE

U oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja težište aktivnosti je bilo na praćenju propisa iz ove oblasti i redovnoj isplati penzija i invalidnina. U novembru 2005. godine izvršena je redovna isplata za 306.386 korisnika (starosne 126.415, invalidske 68.801 i porodične 111.170). Ukupan broj korisnika penzija u novembru 2005. godine je povećan za 8.055 u odnosu na stanje iz decembra 2004. godine (starosnih 4.927, invalidskih 2.476 i porodičnih 1.282 korisnika). **Prosječno isplaćena penzija** za mjesec novembar iznosi 224,54 KM. Izuzetak su 4.700 penzionera bivši pripadnici Vojske FBiH, koji su pravo na penziju ostvarili po povoljnijim uslovima, tako da imaju prosječne penzije od 477 KM, što je znatno više u odnosu na prosjek primanja ostalih penzionera. Najveća penzija iznosi 766 KM, a prima je 1.091 penzioner ili 0,3% od ukupnog broja penzionera. Veliki broj penzionera (75% od ukupnog broja) prima najnižu (169,40 KM) i zajamčenu penziju (187,65 KM).

Sistem penzijskog i invalidskog osiguranja iskazuje stalni nesklad između utvrđenog obima prava i materijalnih mogućnosti uz izrazito izražen slab priliv sredstava posljednjih mjeseci. Potrebna sredstva za isplatu za jedan mjesec iznosi 77 miliona KM. Odnos broja zaposlenih i penzionera iznosi (1:1,26), a u 1990. godini ovaj odnos je iznosio (1: 3,4), 1999. (1:1,53), a u 2005. godini (1:1,26). Napominje se da bi bio najprihvatljiviji odnos između broja zaposlenih i penzionera 1:4.

11.7. BORAČKA I INVALIDSKA ZAŠTITA

U oblasti boračke zaštite aktivnosti su se poduzimale na implementaciji Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica. Do kraja 2005. godine po ovom zakonu na nivou Federacije BiH izdata su prvostepena rješenja (uvedeni su u prava) za oko 90.000 korisnika. Od ukupnog broja korisnika krajem 2005. godine (oko 90.000), na ratne vojne invalide se odnosi 44.000, na porodične korisnike 46.000. Iz Federalnog budžeta je u 2004. godini izdvojeno 287 miliona KM za ova prava, a u 2005. godini 301 milion KM, što iznosi 34% ukupnog budžeta.

I dalje je prisutan problem nedovoljne kadrovske i tehničke opremljenosti općinskih i kantonalnih službi, uprava i ministarstava boračko - invalidske zaštite.

U toku je i nastaviće se u 2006. godine proces revizije prvostepениh rješenja, koji je već urađen za 56.995 korisnika. Fondacija za pružanje pomoći u rješavanju stambenih pitanja pripadnika boračkih populacija u periodu od 2003. do 2005. godine realizirala je 475 kredita u ukupnom iznosu od 5,54 miliona KM i 243 bespovratne pomoći u ukupnom iznosu od 639.186 KM. Naime, ukupno 718 korisnika na ovaj način je rješavalo stambeno pitanje u ukupnom iznosu od 6,20 miliona KM. I dalje je

prisutan problem velikog broja nezaposlenih i zdravstveno nezbrinutih demobiliziranih boraca.

12. FORMIRANJE I RASPODJELA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA

U obračunu bruto domaćeg proizvoda koristi se metodologija nacionalnih računa (SNA). Kao posljedica rata, koji je uzrokovao velika materijalna razaranja, nivo ekonomske razvijenosti BiH je još uvijek nizak u odnosu na predratni period. Normalna predratna godina u privrednom smislu bila je 1990. godina, u kojoj je na nivou BiH ostvaren GDP u iznosu 10.633 miliona USD ili 2.446 USD po stanovniku. Poslije Dejtona, zahvaljujući međunarodnoj pomoći i kreditnim sredstvima, bruto domaći proizvod (GDP) u FBiH počeo je da raste. Bruto domaći proizvod za 2004. godinu, prema konačnim podacima, iznosi 8.897,2 miliona KM i veći je 7,6% u odnosu na prethodnu godinu. Bruto domaći proizvod po stanovniku iznosi 3.125 KM, odnosno 1984 USD, što je 81% GDP-a po stanovniku u BiH iz 1990. godine.

Prema procjeni, bruto domaći (GDP) u 2005. godini iznosiće 9.475 miliona KM, odnosno 3.327 KM po stanovniku. U odnosu na prethodnu 2004. godinu povećanje bi iznosilo 6,5% (procjena).

Na osnovu rasta fizičkog obima industrijske proizvodnje, prometa i usluga procjenjuje se da će GDP u 2006. godini rasti za 8% u odnosu na ostvarenje 2005. godine. Predviđa se da će GDP u 2006. godini iznositi 10.235 miliona KM, odnosno 3.585 KM po stanovniku.